

Bezpečné virtuální prostředí (BVP)

Praktický kurz virtuální bezpečnosti pro základní a střední školy

Rezortní úkol Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

Řešitel:

Národní institut pro další vzdělávání, Praha

Národní centrum bezpečnějšího internetu, Praha

Červen 2014

Řešitelský tým:

NIDV: Milan Hausner, Milan Bareš, Radek Maca

NCBI: Zdeněk Záliš, Jana Brandejsová, Tereza Zadražilová, Roman Máca

Poznámka:

Tento kurz vznikl na základě vzdělávacího kurzu CPD Lab (www.cpdlab.eun.org)

Obsah

Úvod	4
Původ kurzu a zdrojové materiály	5
CPD European SchoolNet	5
Autoři a poděkování	6
eSafety – Bezpečné virtuální prostředí – česká verze kurzu	7
Obsah jednotlivých modulů.....	8
Modul 1 - Prezenční modul v délce 3 vyučovací hodiny.	8
eSafety ve škole a ve třídě	8
Modul 2 - Prezenční modul v délce 3 vyučovací hodiny.	8
Digitální gramotnost a eSafety	8
Modul 3 - Prezenční modul v délce 3 vyučovací hodiny.	8
Sociální média ve škole a ve třídě	8
Modul 4 - Jedná se o e-learningový modul.	9
eSafety a bezpečnostní rizika	9
Modul 5 - Prezenční modul v délce 3 vyučovací hodiny.	9
Digitálně - informační gramotnost	9
Modul 6 - Prezenční modul v délce 3 vyučovací hodiny.	9
S kyberšikanou dnes a zítra; Sexting a morálka	9
Modul 7 - Jedná se o e-learningový modul.	9
Nástroje online a jejich použití ve třídě	9
Modul 8 - Jedná se o e-learningový modul.	9
eSafety - Průřezové téma školních osnov	9
Modul 9 - Jedná se o e-learningový modul.	10
eSafety Label - Bezpečné virtuální prostředí	10
Modul 10 - Dělený modul - část probíhá formou e-learningu, závěr pak prezenčně.	10
BYOD - VÝUKA 1:1	10
Přenositelnost kurzu, metodika kurzu a realizace kurzu	10
Jedinečnost kurzu e-Safety – BVP	11
Akreditace kurzů a jejich realizace v České republice	12

THE NORWEGIAN
CENTRE FOR
ICT IN EDUCATION

©

Tento kurz byl vytvořen na základě originálního kurzu CPD Lab European SchoolNet (www.cpdlab.eun.org), který byl částečně financován z programu Evropské komise Lifelong Learning Programme.

Je poskytován pod licencí Creative Commons

Česká verze: Národní institut pro další vzdělávání, Praha a Národní centrum bezpečnějšího internetu, Praha 2014

Verze 1:0., Praha 2014

Úvod

Pod pojmem eSafety si dnes již většina pedagogických pracovníků v České republice dokáže ledacos představit. Problém ovšem nastává ve chvíli, kdy mají tyto představy formulovat či, ještě hůře, dále předávat. Jak vlastně problematiku eSafety definovat? Co to znamená a proč je to tak žhavé téma? Právě na to a mnoho dalšího se snaží odpovědět kurz eSafety – Bezpečné virtuální prostředí.

Na téma eBezpečnosti už bylo napsáno několik knih i připraveno dost informačních a metodických materiálů. I materiály k originálnímu kurzu CPD European SchoolNetu, dle kterých byl připraven tento kurz, konstatují, že navzdory poměrně velkému množství výukových materiálů (v angličtině) je **problematika eSafety v kurzech na evropské úrovni probírána jen velmi teoreticky**. *Většinu pedagogů ovšem naprosto chybí praxe. Je samozřejmé, že dále předávat studentům pouze slova, která nejsou žádným způsobem podpořena praxí, musí být velmi těžké a to zejména z toho důvodu, že studenti tu tolik potřebnou praxi mají.* Pro tento případ obsahuje jeden z modulů kurzu velmi pěkné přirovnání: v současné době funguje výuka sociálních sítí a problematiky eSafety ve školách tak, jako by vás řídit auto učili lidé, kteří mají sice perfektně nastudovaná pravidla silničního provozu i teorii řízení, ale za volantem reálně nikdy neseděli.

Další problém spočívá v přílišném strašení a kritice technologií. Ano používání sociálních médií a internetu s sebou může nést různá rizika, ale zároveň jde o nástroje, které nám v mnoha věcech velmi usnadňují život. A ať se podíváme na tuto problematiku z jakéhokoli úhlu, vyhýbat se dnes technologiím už prakticky není možné, ani žádoucí. Proto je zásadní technologie umět bezpečně ovládat a využívat, a ne se jich bát.

Tento kurz se tedy zaměřuje nejen na poznávání rizik, ale především na bezpečné využití v běžném denním životě i ve škole. Je veden snahou o kooperativní zapojení účastníků, jejich vzájemnou spolupráci i prostřednictvím informačních technologií. V každém prezenčním modulu je poměrně velké množství času věnováno diskusi a společnému sdílení vlastních zkušeností, což může být též spatřováno jako velký přínos.

Původ kurzu a zdrojové materiály

Vlastní kurz eSafety – BVP vychází, jak již bylo řečeno, z kurzu CPD European SchoolNet, jehož vývoj podporovalo několik evropských ministerstev a jeho kvalita je uznávána v mnoha evropských zemích. Právě proto, že pochází z evropského prostředí, bylo potřeba kurz nejen přeložit, ale kompletně lokalizovat a přizpůsobit našim podmínkám. V mnoha případech tak došlo k mírnému úbytku práce se zdroji a kooperaci účastníků na úkor vzdělávací a informativní části obsahu. I přes to však zůstává kurz velmi praktickým, vyžadujícím aktivní zapojení účastníků.

Co je ale zásadním rozdílem oproti originálnímu kurzu, je hodinová dotace prezenční části. Originální kurz je koncipován jako intenzivní 30ti hodinový prezenční kurz výjezdního charakteru, během kterého účastníci v pěti dnech absolvují 10 tříhodinových tematicky zaměřených a na sebe navazujících modulů. Ačkoli je tento koncept velmi praktický a pro intenzivní kurz vhodný, pro českou lokalizaci byl zvolen přístup umožňující širší variabilitu a možnost případného zkrácení. Po lokalizaci pro Českou republiku kurz eSafety – BVP zachovává 10 tematických modulů. Prezenčních zůstává 5 modulů, 4 jsou realizovány formou e-learningu a 1 závěrečný modul je připraven jako částečný e-learning na závěr doplněný prezenční částí. Prezenční moduly jsou zároveň koncipovány jako samostatné celky a tak je u většiny z nich možné je libovolně kombinovat případně využívat samostatně. Výjimku v tomto případě tvoří druhá část kurzu, vedená formou e-learningu, kde na sebe moduly s čísly 7 a 8 přímo navazují a je tedy nutné je absolvovat oba popořadě.

V následujícím odstavci bude nejprve představen původní CPD European SchoolNet kurz a následně i lokalizovaný kurz eSafety – BVP.

CPD European SchoolNet

Kurz připravený European SchoolNetem a jeho partnerským projektem eSafety je zaměřen na Bezpečné a přiměřené využití digitálních nástrojů pro vzdělávání a učení, vhodné bezpečnostní politiky na jednotlivých typech škol včetně kyberšikany, využití sociálních sítí, odpovědného použití mobilních technologií a internet pro život, studium a práci.

Tento CPDLab kurz a následně tedy i lokalizovaná verze pro Českou republiku vychází ze znalostí problematiky v několika evropských zemích získaných v rámci projektu EUN Insafe a online průzkumu Kids Online. Bylo prokázáno, že ačkoli existuje obrovský nadbytek informací o virtuální bezpečnosti, stále chybí vlastní výcvikový kurz k této problematice. Tento materiál se pokouší tento prostor částečně zaplnit.

Kurz Bezpečné virtuální prostředí se zaměřuje na mnohvrstevnou problematiku a znalosti v této oblasti odvozené z expertních studií, příkladových studií, workshopů a ze zpřístupnění značného rozsahu vynikajících informací.

Jednotlivé moduly jsou navrženy ve formě určitých šablon schválených CPDLab a Odborné pedagogické rady celého projektu, která byla složena z odborníků z několika evropských zemí.

Kurz a jeho moduly prošly důslednou validací na základě protokolů včetně kontroly kvality ze strany partnerů projektu, odborníků na tuto oblast, učitelů a řídicí Pedagogické rady projektu.

Na české verzi se podílelo Národní centrum bezpečného internetu a dále pak učitelé z několika škol. Konečná česká verze kurzu byla odpilotována na dvou školách. Kurz je důsledně aplikován na české vzdělávací prostředí. Je pro něj vytvořena e-learningová podpora prostřednictvím kurzu NIDV – moodle ¹a předpokládá aktivní roli učitele.

Autoři a poděkování

Hlavním řešitelem projektu byl the Finnish National Board of Education (FNBE).

Zvláštní poděkování mezi jinými patří následujícím osobám:

Jukka Tulivuori - byl za FNBE pověřen vedením celého projektu. Jeho spolupracovníky byli Tina Heino, Elisa Helin a Ella Kiesi.

Hlavními autory byli: Ráinne Walsh a Karl Hopwood.

Kurz byl hodnocen: Janice Richardson, členy řídicí pedagogické rady projektu a expertními učiteli. Plné znění poděkování naleznete v originální příručce ke kurzu².

¹<http://lms.nidm.cz>

²<http://cpdlab.eun.org/>

eSafety – Bezpečné virtuální prostředí – česká verze kurzu

Celý kurz se snaží postupně a uceleným způsobem informovat a dále vzdělávat pedagogické pracovníky v problematice eSafety, tedy v oblasti bezpečného využívání online zdrojů ve škole a ve třídě. Byla by ovšem chyba si myslet, že se kurz zaměřuje pouze na nebezpečí a jejich předcházení. V očích mnoha pedagogů se oblast eSafety zužuje na rizika způsobená pohybem na internetu a s nimi související primární prevencí na tato témata.

Kurz si ovšem klade za cíl nejen pedagogy naučit brát technologie jako přirozenou součást osobního i profesního života, ale také si uvědomit komplexnost celé oblasti bezpečného a etického užívání internetu včetně informační gramotnosti a vnímat ji jako klíčovou oblast, které je nutné se při vzdělávání dětí věnovat.

Digitální a informační gramotnost na vysoké úrovni je totiž již dnes podmínkou pro dobré uplatnění mladých lidí na trhu práce. A ačkoli by se mohlo zdát, že současné děti již žádné vzdělání v této oblasti nepotřebují – ve využívání technologií přece často plavou od narození a cítí se na internetu jako ryby ve vodě – je třeba rozlišovat jejich využívání technologií pro zábavu a komunikaci s vrstevníky a zodpovědné a uvědomělé užívání nástrojů informačních technologií tak, aby jim v praxi opravdu pomáhaly. Je až s podivem, kolik dětí je sice denními uživateli Facebooku, ale přitom nedokážou na internetu efektivně vyhledávat a posoudit relevanci výsledků. I tuto tematiku se snaží kurz BVP postihnout a pedagogy připravit na zapojení vzdělávacích aktivit pro digitální gramotnost prakticky do jakéhokoli předmětu.

Jak již bylo výše řečeno, česká lokalizace kurzu byla náročná zejména vzhledem k současnému stavu úrovně znalostí eSafety problematiky v České republice. Vzhledem k absenci jakéhokoli uceleného vzdělávání v této oblasti a to jak na pedagogických fakultách, tak v učitelské praxi, bylo nutné obsah informačně přizpůsobit.

Původní kurz v mnoha případech předpokládal vyšší úroveň znalostí a zejména počítačových dovedností u pedagogických pracovníků. Proto je v několika modulech (zejména č. 4 a 6) přidáno větší množství materiálů informativního a teoretického charakteru na úkor praktické práce se zdroji. Ostatní moduly by však měly tento nedostatek bohatě vynahradiť - zejména druhá polovina kurzu skýtá mnoho příležitostí k vlastní aktivitě, kooperaci a kreativitě.

Další nevýhodou, kterou může česká lokalizace kurzu lehce trpět, je nedostatek kvalitních zdrojů v českém jazyce a především jejich roztržitost. Kurz se samozřejmě účastníky snaží informovat o kvalitních českých materiálech, nicméně se zásobárnou anglicky psaných zdrojů a ucelených sbírek materiálů již vytvořených a vyzkoušených samozřejmě česká kotlina nemůže soupeřit. Většina původních anglických zdrojů a webových materiálů je tedy v kurzu ponechána a je doplněna o české podklady. Je tedy nutno podotknout, že bez alespoň základní

znalosti anglického jazyka by mohlo být obtížné se v některých odkazovaných materiálech pohybovat.

V rámci kurzu eSafety by měl každý účastník kurzu načerpat velké množství materiálů a pracovat s nimi. Po ukončení kurzu bude mít každý účastník vypracovaný plán zapojení eSafety na vlastní škole a při vlastních hodinách. Cílem je tedy pedagogy zapojit a v praxi jim ukázat, že výuka prvků eSafety a digitální gramotnosti může být velmi snadná, nevyžaduje žádné speciální schopnosti a lze ji zapojit prakticky do kteréhokoli předmětu.

Obsah jednotlivých modulů

Modul 1 - Prezenční modul v délce 3 vyučovací hodiny.

eSafety ve škole a ve třídě

První modul se zpočátku zaměřuje na organizační úvod do kurzu. Celý kurz BVP bude představen jak po obsahové stránce, tak z hlediska původního zdrojového kurzu CPD Lab European Schoolnet. Účastníci si také ověří svá přístupová hesla k podpůrným materiálům kurzu.

Po organizačním úvodu proběhne stručný nástin problematiky bezpečnějšího virtuálního prostředí ve škole. Školy jsou dnes povinny poskytovat důvěryhodné prostředí a zabezpečený přístup k online technologiím jako součást učební praxe. Už dávno nestačí mít vybavenou počítačovou učebnu a počítat s 1 hodinou informatiky týdně pro 2. stupeň ZŠ. Na co všechno je potřeba v tomto kontextu myslet a čím se zabývat prozradí tento modul.

Modul 2 - Prezenční modul v délce 3 vyučovací hodiny.

Digitální gramotnost a eSafety

Základním předpokladem bezpečného a efektivního užívání moderních informačních technologií s přístupem na internet je být dostatečně digitálně gramotným. Co to obnáší a proč je to tak důležité? Proč je dnes digitální gramotnost tak často diskutované téma, které by na školách nemělo být zanedbáváno? Tento modul by měl pomoci účastníkům si uvědomit důležitost vzdělání v této oblasti a naučit se rozlišovat schopnost digitálních domorodců technologie laicky využívat nebo být opravdu digitálně gramotným.

Modul 3 - Prezenční modul v délce 3 vyučovací hodiny.

Sociální média ve škole a ve třídě

V současné době nejprogresivnější oblast internetu - sociální média - nejsou jen skvělým nástrojem k socializaci na internetu, ale i prostředím, kde může docházet k mnoha problematickým činnostem. Co to vlastně sociální média a sítě jsou, jaké známe, jaké znají naši žáci, k čemu jsou dobré a jak se na nich bezpečně pohybovat? Na to se pokusí odpovědět tento modul.

Modul 4 - Jedná se o e-learningový modul.

eSafety a bezpečnostní rizika

Různé typy rizikového chování, jako je zveřejňování osobních údajů, kyberstalking či kybergrooming, jsme načrtli již v modulu 3. Tento modul účastníky s danými riziky podrobněji seznámí a definuje je i v právních souvislostech. Na závěr tohoto modulu se účastníci zaměří na vlastní digitální stopu a kontrolu své profesionální reputace na internetu.

Modul 5 - Prezenční modul v délce 3 vyučovací hodiny.

Digitálně - informační gramotnost

Pro digitálně gramotné uživatele internetu je zásadní nejen znát možná nebezpečí, ale zejména jim umět předcházet a tedy využívat různé strategie posuzování vlastního chování a obsahu internetu. Tyto strategie bychom mohli pojmenovat informační gramotností ve virtuálním prostředí. Informační gramotnost pro nás představují zejména 4 klíčové dovednosti, jako je vyhledávání informací, posuzování relevance, etické užívání a zejména jejich samostatné publikování. Celý web 2.0 je totiž provázen kooperativními webovými aplikacemi, sdílením a konceptem *a many to many*. Každý je dnes tvůrcem obsahu internetu a je tedy potřeba v dětech vychovávat i schopné a uvědomělé autory obsahu.

Modul 6 - Prezenční modul v délce 3 vyučovací hodiny.

S kyberšikanou dnes a zítra; Sexting a morálka

Tento modul se zaměřuje na dva typy rizikového chování, které jsme vynechali v modulu 4 - kyberšikanu a sexting. Kyberšikanou rozumíme zneužití informačních a komunikačních technologií, zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy. Kybernetická šikana má stejný cíl jako klasická fyzická šikana, ale na rozdíl od ní s sebou nese jiná rizika a hrozby. Sexting je v současné době obrovským problémem týkajícím se hlavně dospívajících dětí. Nedomyšlením následků posílání odvážných sexy fotek a videí si vzájemně působí velké problémy a je tedy třeba s nimi o tomto tématu hovořit.

Modul 7 - Jedná se o e-learningový modul.

Nástroje online a jejich použití ve třídě

Online nástroje využíváme prakticky každý den v soukromém životě i při vyučování. Zejména web 2.0 a obrovské množství kooperativních nástrojů nabízí spoustu možností využití ve vzdělávání. Proč nezkusit psát třídní blog nebo vytvářet wiki databázi referátů na biologii? Zároveň máme možnost inspirovat se od kolegů z ČR i celého světa. Pojďte tedy prozkoumat množství možností a hlavně zdrojů a nalézt svůj vlastní styl výuky za pomoci online nástrojů.

Modul 8 - Jedná se o e-learningový modul.

eSafety - Průřezové téma školních osnov

Tento modul vychází zejména z výukového kurikula, které účastníci vytvoří na konci modulu sedm. Zásadním přínosem tohoto modulu je zhodnocení vlastních možností při zapojování výukového kurikula do školních osnov. Kromě snahy o komplexní pohled a doplnění již navrženého kurikula se v tomto modulu účastníci dozvědí i něco o možnostech zapojení peer

learningu či rodičů. Každý účastník na konci zváží doplnění vlastního výukového plánu o prvky směřující ke zvyšování digitální gramotnosti a bezpečného pohybu na internetu.

Modul 9 - Jedná se o e-learningový modul.

eSafety Label - Bezpečné virtuální prostředí

Školy jsou povinny poskytovat důvěryhodné prostředí a zabezpečený přístup k online technologiím jako součást učební praxe. Dobrá online praxe jde těsně ruku v ruce se solidním školním řádem a promyšleným akčním plánem elektronické bezpečnosti (eSafety).

Iniciativa eSafety Label (certifikát elektronické bezpečnosti) podporuje školy a jejich zaměstnance ve zlepšování stavu online bezpečnosti na jejich škole. Tento modul konkrétně představuje tento celoevropský projekt a aktivně zapojuje účastníky a tím i jejich domovské školy do plnění eSafety Label cílů.

Modul 10 - Dělený modul - část probíhá formou e-learningu, závěr pak prezenčně.

BYOD - VÝUKA 1:1

BYOD (= Bring Your Own Device) je vzrůstajícím trendem současnosti. Lidé si již prakticky všude nosí svá vlastní zařízení - notebooky, telefony nebo tablety - jejichž prostřednictvím pak přistupují k pracovním i soukromým materiálům. Základní vlastností BYOD je zvýšení mobility osob vzhledem k soukromému, pracovnímu nebo výukovému digitálnímu obsahu a je přímo spojeno s celkovou virtualizací aplikací a odklonem od robustních offlinových softwarů. Ani školy se již tomuto trendu nemohou vyhnout a je na čase vyřešit jak technické zabezpečení tohoto modelu, tak i další související záležitosti, které by měly být ukotvené ve školních řádech.

Prezenční část modulu se pak věnuje především zhodnocení celého kurzu BVP - Bezpečné virtuální prostředí.

Přenositelnost kurzu, metodika kurzu a realizace kurzu

Kurz je připraven tak, aby byl snadno přenositelný do pedagogických sborů s podporou metodika kurzu. Kurz je určen pro učitele druhého a třetího stupně vzdělávání, ale lze jej využít i na nižším stupni vzdělávání.

Nejde v žádném případě o technologický výcvik, obsahovým zaměřením je především formální stránka dané problematiky. Účastník by měl mít základní úroveň digitálních dovedností. Metodik řeší případné technické problémy v této oblasti. Doporučuje se alespoň základní znalost angličtiny, protože část materiálů bude poskytnuta také v originále.

Součástí průpravných materiálů je lektorské kurikulum, které je součástí elektronické podpory kurzu³. Všechny moduly jsou navrženy tak, aby jednoznačně vyžadovaly plné zapojení účastníků do řešení jednotlivých aktivit.

³<http://lms.nidm.cz>

Tyto aktivity zahrnují:

- Představení sebe sama a popis zkušeností
- Hodnocení zdrojů (video, webové odkazy)
- Příprava případové studie
- Osobní reflexe
- Evaluace modulů
- Ankety, sběry dotazníků
- Vlastní navrhovaná řešení

Jednotlivé činnosti využívají v Modulech různorodé prameny. Obecně je označujeme jako „podpůrné materiály“ a jsou vždy označeny v elektronické podpoře a uloženy samostatně.

Pro jejich relevantní výběr byli osloveni partneři české lokalizace kurzu. Je také zřejmé, že se podpůrné materiály mohou měnit a budou průběžně doplňovány i ze strany účastníků kurzu.

Součástí celého kurzu jsou vloženy hodnotící a evaluační dotazníky a testy, které mohou sloužit nejen k vlastnímu hodnocení účastníků, ale také součástí celkového vyhodnocování celého kurzu.

Jedinečnost kurzu e-Safety – BVP

- Vychází z ověřených a evropsky uznaných materiálů.
- Komplexně postihuje celou problematiku eSafety a digitálně – informační gramotnosti.
- Respektuje současnou potřebu praktického vzdělávání v této oblasti.
- Nestraší, ale střízlivě představuje výhody i stinné stránky.
- Aktivně zapojuje účastníky a apeluje na jejich kreativitu a kooperaci.
- Snaží se účastníky učit se technologií nebát, ale zkoušet nové věci a nahlížet na oblast z různých úhlů.
- Respektuje české prostředí a uvádí případy z českých i světových regionů.
- Poskytuje prostor pro vzájemné sdílení zkušeností a příklady dobré praxe.

Akreditace kurzů a jejich realizace v České republice

Pro realizaci je nezbytná akreditace kurzů v rámci systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Kurz je vytvořen pod licencí Creative Commons, je tedy dostupný i pro jiné poskytovatele v režimu dané licence. Autoři si vyhrazují právo registrovat všechny kurzy, které budou podle této licence poskytovány.

Hlavními realizátory tohoto komplexního kurzu a dílčích kurzů budou oba partneři souběžně, kteří se vzájemně budou informovat o nutných změnách a doplňcích v kurzu.

S ohledem na rozsah celého kurzu a potřeby cílových skupin bude akreditace provedena v těchto variantách:

- *Bezpečné virtuální prostředí* (30 hod – 18 hod prezenčně, 12 hod e-learning, celý kurz, všech 10 modulů);
- *Bezpečné virtuální prostředí – role ředitele školy* (12 hod – 9 hod prezenčně, 3 hod e-learning, obsahuje moduly 2,6,9,10);
- *Bezpečné virtuální prostředí – role třídního učitele* (12 hod – 6 hod prezenčně, 6 hod e-learning, obsahuje moduly 5,6,7,8);
- *Bezpečné virtuální prostředí – role pedagogů* (12 hod – 6 hod prezenčně, 6 hod e-learning, obsahuje moduly 4,5,6,7, zahrnuje i pedagogy volného času);
- *Bezpečné virtuální prostředí – sociální média* (12 hod – 9 hod prezenčně, 3 hod e-learning, obsahuje moduly 3,5,6,8);
- *Bezpečné virtuální prostředí – práce s dětmi a mládeží v NNO* (12 hod – 9 hod prezenčně, 3 hod e-learning, obsahuje moduly 2,4,5,6).

Kurzy budou odpilotovány na podzim roku 2014 a od ledna 2015 profesně nasazeny v nabídkách obou vzdělávacích institucí.